

Sİ “YÜKSƏLİŞİ”, YOXSA NÖVBƏTİ Sİ “QIŞI”? ŞİRKƏTLƏR NİYƏ REAL DƏYƏR YARADA BİLMİR?

Toğrul Cabbarlı,
KPMG Azərbaycan
şirkətində Data &
Süni İntellekt
Komanda Rəhbəri

Son illərdə süni intellekt (Sİ) biznes dünyasının ən sürətlə inkişaf edən və ən çox müzakirə olunan texnologiyasına çevrilib. Bir neçə il əvvəl eksperimental və seçilmiş use-case-lərlə məhdudlaşan Sİ, artıq demək olar ki, bütün sektorlarda tətbiq olunur və strateji qərarların ayrılmaz hissəsinə çevrilib.

Statistik məlumatlara əsasən şirkətlərin böyük əksəriyyəti artıq Sİ alətlərindən istifadə edir və bu texnologiyaya investisiyalar rekord səviyyəyə çatmışdır. Lakin bu sürətli inkişaf fonunda fundamental bir paradoks yaranıb. Sİ mənimsəməsi yüksəkdir, istifadəsi genişdir, lakin real biznes nəticələri – xüsusilə gəlir artımı, dayanıqlı rəqabət üstünlüyü və transformasiya səviyyəsində təsir - hələ də məhdud qalır. Bir çox təşkilatlar Sİ tətbiq edir, lakin bu tətbiqlər çox vaxt pilot mərhələsindən kənara çıxmır və geniş miqyasda biznes dəyəri yaratmır.

Keçmiş təcrübələr belə vəziyyətlərin yeni olmadığını göstərir. Süni intellekt sahəsi bir neçə dəfə “yüksəliş və çöküş” dövrlərindən keçib. 1970-ci və 1980-1990-cı illərdə baş verən Sİ “Qışı” dövrləri sübut edir ki, yüksək gözləntilər və zəif nəticələr birləşdikdə bazar sürətlə soyuyur. Lakin bu dəfə vəziyyətin əsas fərqi ondadır ki, problem texnologiyanın kifayət qədər inkişaf etməməsində deyil. Müasir Sİ işləyir, nəticə verir və geniş tətbiq olunur. Risk daha çox iqtisadiyyat, investisiya davranışı və tətbiq strategiyasındadır.

Bugünkü reallıq göstərir ki, təşkilatlar Sİ-ni mövcud proseslərə əlavə etməklə kifayətlənir, lakin həmin prosesləri fundamental olaraq dəyişməmiş. Nəticədə Sİ yalnız effektivliyi müəyyən qədər artırır, lakin transformasiya yaratmır. Halbuki real dəyər yalnız o zaman yaranır ki, texnologiya prosesin mərkəzinə yerləşdirilsin və iş axınları Sİ ətrafında yenidən qurulsun. Bu boşluğun yaranmasının əsas səbəblərindən biri rəqabət əsaslı investisiya modelidir. Şirkətlər süni intellektə ona görə investisiya etmir ki, bu investisiyalar artıq sübut olunmuş yüksək Gəlirlilik səviyyəsi (ROI) verir. Əksinə, qərarlar çox vaxt bazarda geri qalmamaq, innovativ görünmək və rəqiblərlə ayaqlaşmaq məqsədi ilə verilir. Bu isə investisiya intizamını zəiflədir və layihələrin effektivliyini aşağı salır. Digər mühüm faktor Gəlirlilik səviyyəsinin (ROI) gecikməsi və ya ölçülməməsidir. Bir çox təşkilat Sİ layihələrini başlatmaqda uğurlu olsa da, bu layihələrin biznes nəticələrini ölçməkdə çətinlik çəkir. Ənənəvi KPI-lar Sİ təşəbbüslərinə uyğunlaşdırılmır və nəticədə layihələr ya davam etdirilir, ya da dayandırılır - lakin real dəyər heç vaxt aydın şəkildə qiymətləndirilmir.

Eyni zamanda, Sİ ekosistemi getdikcə daha çox vendor və platform asılılığı yaradır. Bulud təminatçıları, təməl model təchizatçıları və hazır Sİ platformaları təşkilatları qısa müddətdə sürətlə nəticə əldə etməyə imkan verir. Lakin uzunmüddətli perspektivdə bu, həm xərclərin artmasına, həm də texnoloji elastikliyin azalmasına gətirib çıxarır. Şirkətlər öz Sİ strategiyalarını müstəqil şəkildə formalaşdırmaq əvəzinə, getdikcə vendorların yol xəritələrindən asılı vəziyyətə düşür.

Qlobal problemlərlə yanaşı, Azərbaycan kimi inkişaf etməkdə olan bazarlarda əlavə çətinliklər də mövcuddur. Bu çətinliklər

xüsusilə bulud infrastrukturuna, data lokallaşdırma tələbləri və texniki resursların məhdudluğu ilə bağlıdır. Bir çox dövlət və maliyyə qurumları üçün məlumatların ölkə xaricində saxlanması hüquqi və tənzimləyici baxımdan mümkün deyil. Bu isə hyperscaler platformalarının tam istifadəsini məhdudlaşdırır və Sİ həllərinin daha kompleks, bahalı və çətin tətbiq (implementasiya) olunmasına səbəb olur. Bundan əlavə, regionda yüksək performanslı hesablama infrastrukturuna və GPU resurslarına məhduddur. Sİ modellərinin təlimi və işlədilməsi üçün tələb olunan hesablama gücü əksər hallarda lokal olaraq mövcud deyil və bu da layihələrin ya gecikməsinə, ya da ümumiyyətlə miqyaslanma bilməməsinə səbəb olur. Nəticədə təşkilatlar ya daha az effektiv alternativlərdən istifadə edir, ya da Sİ təşəbbüslərini məhdud çərçivədə saxlayır.

Məlumat yetkinliyi də mühüm problemlərdən biridir. Sİ layihələrinin uğuru birbaşa məlumat keyfiyyəti və idarəetmə səviyyəsindən asılıdır. Lakin bir çox təşkilatda məlumatlar təcrid olunmuş şəkildə (silo) saxlanılır, integrasiya zəifdir və məlumatın idarəetməsi yalnız formal prosedurlarla məhdudlaşır. Araşdırmalar göstərir ki, təşkilatların yalnız kiçik hissəsi yetkin Sİ idarəetmə modelinə malikdir. Bu isə Sİ nəticələrinin etibarlılığı və audit edilə bilməsi ilə bağlı risklər yaradır.

Tarixi kontekstə baxdıqda, Sİ “Qışı” dövrlərinin əsas səbəbinin texnologiya yox, gözləntilərin reallıqdan daha sürətlə böyüməsi olduğu aydın görünür. 1970-ci illərdə və daha sonra 1980-1990-cı illərdə baş verən Sİ “Qışı” dövrləri zamanı investorlar yüksək vədlərin arxasında real nəticə görmədikdə maliyyəni sürətlə geri çəkildilər. Bu isə sahənin inkişafını müvəqqəti olaraq dayandırdı.

Müasir dövrdə isə vəziyyət fərqlidir. Sİ artıq sübut olunmuş texnologiyadır və onun təsiri müxtəlif sahələrdə real nəticələrlə ölçülür. Lakin bu, Sİ “Qışı” riskinin tam aradan qalxdığı anlamına gəlmir. Əksinə, risk daha çox bazarın “overheating” (həddindən artıq sürətlə inkişaf)

vəziyyətinə düşməsi ilə bağlıdır. Bu vəziyyətdə investisiyalar həddindən artıq sürətlə artır, lakin onların effektivliyi eyni tempdə yüksəlmir.

Gələcəkdə mümkün Sİ “Qışı” klassik mənada texnologiyanın uğursuzluğu ilə deyil, bazarın rasionallaşması ilə xarakterizə oluna bilər. Bu, investisiyaların azalması deyil, daha selektiv və nəticəyönümlü olması deməkdir. Zəif və qeyri-effektiv use-case-lar bazardan çıxacaq, vendor ekosistemi konsolidasiya olacaq və yalnız real biznes dəyəri yaradan həllər qalacaqdır.

Bu kontekstdə təşkilatlar üçün əsas çağırış Sİ texnologiyasını tətbiq etməkdən daha çox, onu düzgün tətbiq etməkdir. Uğurlu şirkətlər Sİ-ni sadəcə alət kimi deyil, transformasiya sürücüsü kimi qəbul edir. Onlar “use-case”ləri diqqətlə seçir, Gəlirlilik səviyyəsini (ROI) əvvəlcədən müəyyən edir, data platformalarını prioritetləşdirir və ən əsası, biznes proseslərini Sİ ətrafında yenidən qurur.

Nəticə etibarilə, Sİ bu dəfə realdır və onun təsiri artıq danılmazdır. Lakin tarix göstərir ki, texnologiyanın özü deyil, onun ətrafında qurulan iqtisadi model və gözlənti səviyyəsi müəyyən edici rol oynayır.

Bugünkü əsas sual isə dəyişməz qalır: Şirkətlər süni intellektdən istifadə edir, yoxsa onu həqiqətən biznes dəyərinə çevirə bilər?